

Dobrodušni ljudje.

Veseloigra v treh dejanjih. — Spisal dr. Fr. Detela.

Osebe:

Jelovšek , župan.	Gušič , lajtnant.
Em a, njegova žena.	Brajdič , njegov sluga.
Emilija , njuna hči.	Marki Pietrigrassa , grajščak,
Brodnik , krčmar.	poveljnik žandarjev.
Pepca , njegova hči.	Renard , policijski komisar.
Lužar , občinski svetnik.	Vrban ,
Zajec , občinski tajnik.	Urb as, } policaja.

Francoski vojaki, gostje, dva graničarja.

Godi se v Novem mestu v drugi polovici meseca avgusta l. 1813.

Prvo dejanje.

Vrt Brodnikove krčme.

1. prizor.

V ozadju sede pri eni mizi trije francoski vojaki, pri drugi par gostov, pri mizi spredaj stoji Brodnik, njegova hči Pepca, tajnik Zajec.

Zajec. Gospod Brodnik! — popolnoma zapupno! — ali ste kaj slišali? Ali je res Napoleon premagan? Vse po mestu govori. Lužar se je pridušil, da je res; Bergant je stavil za vedro vina, da v štirinajstih dneh ne bo nobenega Francoza več v Novem mestu. Kaj pravite Vi?

Brodnik. Meni to nič mar, gospod Zajec.

Zajec. A meni je mar, meni. Kot mestni tajnik sem v francoski službi, jém takorekoč francoski kruh; in zdaj naj poslušam takšno zabavljanje!

Brodnik. Pa nikar ne poslušajte!

Zajec. Ali menite, da imam ušesa samo za okraske? Vi ne razumete ali pa nočete razumeti, za kaj se gre. Na Ruskem je izgubil Napoleon vso vojsko; človek bi mislil, da se ne vzdrži več; toda glava je takšna, da se morda vendar vzdrži; z eno besedo: Francozi bodo poraženi ali pa ne.

Brodnik. V božjem imenu!

Zajec. Potem pa tako: Če ostanejo tukaj in jaz se ne potegnem zanje, izgubim svoj kruh. O, boste videli, da ga izgubim. Gotovo me zatoži kdo, ker so mi vsi nevoščljivi. Denuncijantov in ogleduhov je zatrosil ta Fouché (plaho se ozre), ekscelenca, hočem reči, gospod guverner Fouché, vojvoda Otrantski, ima povsod svoje zaupne poštenjake, ki pazijo na javni red. Baš danes se pripelje iz Ljubljane komisar Renard, poslan od njegove ekscelence, ki nekako dvomi o našem domoljubju, naši lojalnosti. To je

nezaupnica, ki so jo izzvali naši meščanje s svojim nespametnim in nepremišljenim govorjenjem. Najhujši je Lužar; a tudi župan Jelovšek ne molči toliko, kolikor bi se spodobilo oblastvu. Zdaj pa recimo, da se jaz zavzamem za Francoze in za slavnega Napoleona z vso patriotično vnemo in Napoleon naj bo naposled poražen in pusti mene takorekoč na cedilu; ali ne izgubim zopet svojega kruha? Ali je kaj razlike, če mi ga vzemo Avstrijci ali Francozje?

Brodnik. Zatorej mirujte!

Zajec. Sitnosti! Velike sitnosti! Grozne sitnosti! Saj veste, kako sem naletel leta 1797., ko so prvič prišli Francozje v naše kraje. Mislil sem, da ostanejo; razvil sem trobojnico in kričal: „Vive la république! Liberté, égalité, fraternité!“ Drugi dan jih je pa vrag vzel in pripeljal zopet Avstrijce. In saj veste, kaj so mi storili!

Brodnik. Kaj ne bi vedel! Dobili ste jih petindvajset.

Zajec. Poštenih, to Vam rečem, za poživiljenje patriotizma. No, komaj sem postal zopet dober avstrijski patriot, ali ne pridere leta 1805. Napoleon zopet v deželo? Jaz zopet ves navdušen: „Vive la France! Vive Napoléon!“ Zima jih je zopet vzela in moj patriotizem se je vnovič poživel. Tedaj sem se pa naveličal patriotizma, in ko so leta 1809. zopet prišli Francozje, sem jim figo pokazal. A lejte smole! Baš sedaj so obsedeli; štiri leta jih že imamo v deželi, in kaj mislite Vi, gospod, ali ostanejo ali ne?

Brodnik. Kaj to mene briga! In kaj skrbite Vi vedno za tuje ljudi namesto zase!

Zajec. Pametna beseda, gospod Brodnik. A jaz sem tak, da se za vse drugo brigam, samo za svojo korist ne. In kaj imam od tega! Svet ne pozna hvaležnosti.

Pepca. Ah, naprej in naprej politikujete, gospod Zajec! Da se Vam le ljubi, ljubi!

Zajec. Jaz ne morem vedno le Vam dvoriti, gospodična Pepca.

Pepca. Tega tudi ne zahtevam. Saj bi se sprla z vsemi prijateljicami, ki ste jim Vi všeč.

Zajec. Tolažba v hudih časih, gospodična Pepca. Ker ste pa Vi tako prebrisani, povejte, ali Vam ugaja francoska oblast ali nič.

Pepca. Kar nič ne, gospod Zajec. Kako tudi! Poprej smo imeli v mestu prošta in štiri korarje; na vsakem oglu proštije enega. Vse so nam vzeli Francozje; pustili so samo enega ubogega župnika. Ali se to spodobi? Novemu mestu se spodobi prošt in štirje korarji. Saj nismo na kmetih. Potem so odpravili brezbožneži skoraj vse praznike.

Brodnik. In to je hud udarec za nas krčmarje, gospod Zajec. To se pravi uničiti naš obrt.

Pepca. In te poroke sedaj! Premislite! Poprej se je vršil oklic v cerkvi, in če je bila nevesta bolj priletna, se je to bolj tiho povedalo; da, sramežljive vdovce je poročal prošt kar v kapeli, da ni vedel nihče, kdaj in kako. Zdaj pa namesto cerkvenega oklica mestni boben. Policaj Urbas razbojnava po mestu ženine in neveste.

Brodnik. In župan jih poroča.

Pepca. Ali se to spodobi, gospod Zajec? Ali smo cigani?

Zajec. Saj se vrši potem poroka tudi v cerkvi in dvakrat zvezano drži še trdneje.

Pepca. In da dela bobnar Urbas pri oklicih neslane opazke, tudi ni prav. Zatožila ga bom gospodu županu. Včeraj je oklical Mohorjevo Barbo in jo kar za dve leti postaral. Ali je to prav?

Brodnik. A mu je pokazala zobe. Med bobnanjem ga je ustavila, da laže. Rekel je, da je 42 let stara. „Še 40 jih nimam,“ je zavpila.

Pepca. To ni prav. In oni dan je pristavil: „Stara je toliko, da ji ni treba varuha.“ Kaj se to pravi! Katero pošteno dekle se bo pa dalo razbobnati!

Brodnik. Zato so se pa tudi zarotile nekatere, da se ne omože, dokler jih ne bodo oklicavali samo v cerkvi.

Zajec. Za božjo voljo! Ali naj izmrje novo-meški rod?

Brodnik. O, nekaj se jih je že skesalo.

Pepca. A smo jih sramotno pehnile iz družbe.

2. prizor.

Lužar, prejšnji.

Lužar (prihiti). Ali ni tukaj gospoda župana? — Dobre novice, gospod Brodnik in gospodična Pepca, dobre novice! — Ah, Zajec tukaj?

Zajec. Kakšne novice pa imaš, Lužar?

Lužar. Imenitne kakor tristo vragov; toda ne vem, kako bi povedal. Včasih mi zastane beseda v grlu, kakor če bi me prijel policaj za vrat.

Zajec. No, dobre volje si danes. Toda, kolikor sem slišal, z gospodično Pepco te še ne bo kmalu razbobnal Urbas.

Lužar. A, pustimo to!

Brodnik. Prav neumne obljube, prav neumne; saj ve vsak, da se sklene pravi zakon le v cerkvi.

Lužar. Tako je; ampak trma je trma.

Pepca. In obljuba je obljuba, in kar smo sklenile, smo sklenile.

Lužar. Le počakajte, gospodične! Mi fantje tudi ne zaostanemo. Naj pride po nas cel lojtrski voz črnih vragov, če ne sklenemo obljube vednega devištva.

Zajec. Moška bi bila ta. Toda kaj sem te že hotel prositi, Lužar. Daj no sprožiti danes, ko pride gospod komisar Renard, moje zadevo, da postanem vendar enkrat tudi komisar, ko sem že toliko let tajnik. Naše mesto potrebuje komisarja.

Lužar. Težka stvar, prijatelj. Za komisarijat ima županija premalo duš in pčtem se moramo ozirati najprej na domačine.

Zajec. V drugi vrsti na sposobnost?

Lužar. Na sposobne domačine. Če bi bil ti vsaj iz Žabje ali Regrče vasi doma! Toda iz Bučke — to je zelo od rok. A homo videli. — Ampak vesel sem danes. Živio, gospod Brodnik! Prokletu so bili tepeni! (Vojaki se vzdignejo.)

Prvi vojak. Sacrebleu!

Drugi vojak. Corpo di bacco!

Tretji vojak. Kdo tepeni?

Brodnik (hiti mirit). Sovražniki, sovražniki so bili tepeni. Kdo drugi!

Prvi gost. Rus je gospod.

Drugi gost. In kosmat, kosmat.

Prvi gost. Rus je zlodej.

Drugi vojak. Ma Napoleon ga nič bal, ne gošpod, ne košmat, ne šlodi. Napoleon hud ko dva šlodi.

Brodnik. Tako je, gospodje. Qui vive? Bon ami. Vive l'empereur! Allons enfants! (Spremi vojake z vrta.)

Zajec. Lužar, zakaj govoriš ti tako neprevidno! Kakšnih sitnosti nam lahko nakoplješ! Jaz grem za vojaki, da jih pomirim. (Odide; kmalu za njim drugi gostje.)

3. prizor.

Lužar, Pepca.

Lužar. Ta Zajec je glavni ogleduh in ovaduh, in hoče postati komisar. Kaj pa še! — Zakaj pa se ti tako držiš nekaj dni sem?

Pepca. Zakaj pa ti po mestu govoriš, da se me že kesamo svoje obljube; da se sicer branimo poroke pred županom, a bomo še vesele, če nas poroči Urbas, in da bomo še ovenčale poročni boben. Če misliš s tem zadeti mene, se zelo motiš.

Lužar. Potolaži se; v dveh mesecih ne bo nobenega Francoza več tukaj.

Pepca. Pri nas so itak sami Lahi, siromaki, ki morajo iti, kamor jih žene Napoleon. Toda zastran naše obljube naj ostanejo magari še deset let; jaz lahko čakam.

Lužar. Saj žaliti te nisem hotel. — Toda jaz moram do župana.

Pepca. A ne govori nepremišljeno, zlasti ne vpričo Zajca, ki mu ni nič zaupati.

Lužar. Zajec bo videl vruga, če me razjezi. (Odide.)

Pepca (za njim). Oh, pazi na svoje besede! — Kako se bojim, da si ne bi nakopal kakšne nesreče! Kako je nepreviden in trmast in vrtoglav! Bog se usmili!

4. prizor.

Pepca, Emilija.

Emilija (prihiti oprezno na vrt). Pepca, ali si sama?

Pepca. Sama, ljuba Emilija, sama in tako žalostna. Sam Bog te je poslal, da me potolažiš.

Emilija. Oh, Pepca, saj potrebujem jaz tolažbe še bolj. Milan mi je pisal, Gušič. Nadeja se, da se kmalu vidiva in kmalu poročiva. Toda kako, Pepca, kako, ko nas veže takšna obljuba! Oh, kako je to hudo!

Pepca. Oh, Emilija, meni se ne zdi nič drugače. Lužar se jezi, grozi, da ne bo več čakal; oče mi prigovarja, naj ne zamudim prilike; a kaj hočem storiti reva! Včasih se mi že skoro zdi, kakor da bi bila naša obljuba morda vendar prenačljena.

Emilija. Pepca, sram te bodi! Kako moreš tako govoriti!

Pepca. Saj jaz ne govorim tako; jaz le pravim, da se mi hoče včasih tako dozdevati.

Emilija. Kdo bi bil pa tudi mislil, da ostanejo Francozje toliko časa pri nas! Kdo bi bil to mislil! Oh, Pepca, kako sva nesrečni!

Pepca. Moj France se je zaklel, da če se ne spametujemo kmalu, stori on obljubo vednega de-
vištva.

Emilija. Grozno!

Pepca. In moj oče pravi, da je to tako nemumna obljuba, da ne more vezati nikogar.

Emilija. Jaz sem pa vprašala gospoda patra gvardijana, ki mi je rekel, da je razlika, ali je obljuba slovesna ali neslovesna.

Pepca. Kako ne bi bila naša obljuba slovesna, ljuba Emilija! Saj smo se zbrale vse v vašem salonu, vse v novih oblekah — jaz v svetlo modri z belimi cvetkami, ki mi jo je Toni tako lepo naredila — in je vsaka vzdignila tri prste. Oh!

Emilija. Gospod gvardijan vendar ni tega mnenja.

Pepca. Kaj? Ali se hočeš ti tudi dati razbobnati? Ali nismo vse rekly: Brez časti bodi ona, ki pride na boben? Ali nisi bila ti najbolj vneta, Emilija?

Emilija. Oh, res je, Pepca, res. Le oštej me, kakor zaslužim. Ampak hudo je.

Pepca. Hudo, ljuba Emilija, hudo. Seveda proti temu, da bi me z ženinom zvezal najprej gospod župan, ne bi imela jaz nič ugovarjati. Kako lepo zna tudi tvoj papa poučiti zakonske pare! Ampak Urbas z bobnom po mestu, ta sramota!

Emilija. Oh, Pepca, ali ti nič ne pride na misel, kako bi se izognile nesreče in sramote, ali ni nobenega pomočka?

Pepca. Nobenega. Oh! (Objameta se in jokata.)

Emilija. Kaj praviš ti, kaj bi storile?

Pepca. Oh, kaj praviš ti?

Emilija. Ampak čast, ljuba Pepca, čast!

Pepca. In obljuba, obljuba!

Emilija. Čuj! Ljudje prihajajo. Zdrava, ljuba Pepca! (Odhaja.)

Pepca. Počakaj v moji sobici, Emilija, da se še kaj pogovorivi in potolaživi.

5. prizor.

Župan (v plavi obleki, prepasan z rdečo prevezo s trobojnimi franžami), Lužar, Brodnik, Pepca.

Župan. Torej, Brodnik, za komisarja pripraviš prenočišče in drevi večerjo, da ga malo počastimo. Lužar, pojdi, da sprejmeva tega guvernerjevega vojuna, komisarja, sem hotel reči. Pošta mora takoj priti. Če ne bo nikogar, bo zamera.

Lužar. Rajši bi šel tlako delat. (Zunaj bobnanje.)

Pepca (hiti poslušat). Ali je zopet katera na oklicu?

Urbas (zunaj). Od slavnega mestnega županstva se vsemu meščanstvu na znanje daje vesela vest, da je njegovo nezmagljivo veličanstvo naš premilostni cesar in kralj Napoleon zopet slavno premagal predrzne sovražnike, Avstrijce, Ruse, Pruse, Švede (bolj tiho) in vrag vedi koga še vse. Jutri ob desetih se opravi zato slovesen Tedeum v kapitelski cerkvi; rodoljubno meščanstvo pa se pozivlje, da razobesi takoj zastave in razsvetli nocoj hiše. (Od-
bobna.)

Lužar. Prokleti sleparji! Komaj še branijo svojo kožo, pa vedno kriče o zmagah.

Brodnik. In čemu vedno te razsvetljava! Lansko leto, ko je bila vojna na Ruskem, smo svetili vsak teden: Smolensk vzeti — razsvetljava; zmaga pri Borodinu — razsvetljava; Moskva naša — Te-deum in razsvetljava. Dvajset funtov sveč sem požgal, preden se je vrnil brez vojske naš nezmagljivi cesar.

6. prizor.

Gušič in Brajdič (oba v belokranjski noši), prejšnji.

Brodnik. He, kume, kaj bo dobrega?

Gušič. Bog daj dober dan! Vročje je. Polič vina boste prinesli. (Brodnik odide.)

Lužar. Vraga! ta glas in pa ta obraz se mi znana zdita. — Lajtnant Gušič, ali si ali ne?

Gušič. Motite se, gospod. Jaz sem Kostelec iz Dragovanje vasi.

Brajdič. Tako je, gospod, za Boga. To je Kostelec iz Dragovanje vasi. Jaz prisežem.

Lužar. Kaj bi cigan ne prisegel! — A mene naj vzame kosmatega, kdor hoče, če ni to lajtnant Gušič. Poglej ga, Jelovšek, in gospodična Pepca!

Pepca. Seveda je. Lajtnanta Gušiča bom menda vendar poznala. — To moram pa iti povedat. (Odhiti.)

Brajdič. Kakor gotovo je Bog v nebesih —

Lužar. Tako gotovo se hočeš ti zlegati.

Župan. Res, gospod lajtnant. Kaj Vas je privedlo k nam?

Brajdič. Jaz prisežem, kolikorkrat hočete.

Lužar. In kaj hodiš tako našemljen okrog?

Brajdič. Jaz prisegam. (Brodnik prinese vina.)

Gušič. Miruj, Brajdič! — Vidim, da se skrivam zaman. — Če me mislite ovaditi, tukaj sem, lajtnant Gušič, graničar.

Lužar. Nič se ne boj! Jaz in gospod župan še nisva ovadila nobenega poštenjaka; in oče Brodnik tudi ne.

Brodnik. Mene, prosim, pustite pri miru, če vam je prav. Kar se vi menite med seboj, tega jaz nič ne slišim. Tudi mene ne briga nič, ali je ta mož lajtnant Gušič ali ne; samo da je pošten človek, ki pije in plača.

Župan. Kakšen patriot si ti?

Brodnik. Jaz nisem patriot, ampak obrtnik. — Torej pogovorite se le med seboj. (Odhiti.)

Župan. A kaj Vas je privedlo, gospod lajtnant, v teh težavnih časih, ko je vse razdrto in razprto in brat bratu ne zaupa?

Gušič. Vojna, gospod župan, vojna. Pred desetimi dnevi jo je napovedala Avstrija in predvčerajšnjim je podmaršal Radivojevič že zasedel Karlovec.

Župan. Pri nas se širijo samo govornice; natančnega ne ve nihče nič, ker ne pusti vlada nobenih tujih novin v deželo.

Gušič. Polkovnik Milutinovič prodira z bataljonom graničarjev proti Gorjancem. — Jaz pa se moram oprezno umekniti iz mesta. Kaj menite Vi, gospod župan: če napademo mi z majhno četo, ali se bo potegnilo meščanstvo za Francoze, ki jim že gospodarijo toliko let?

Župan. Kolikor jaz poznam ljudi, ne.

Lužar. Nič bati! Sprejmemo vas kakor stare prijatelje. — Seveda, dokler smo imeli maršala Marmonta za guvernerja, je bilo drugače. Ta je skrbel kakor oče za svojo Ilirijo in navdušeno smo pili: Od B'ljaka do Budve Ilirci pojo: — Marmont je naš vojvod; pozdravljen naj bo! — To je bil mož. S štirimi jeleni se je vozil po Ljubljani. — Naslednik, grof Bertrand, je bil tudi poštenjak. Za tem pa je prišel norec, maršal Junot, ki so ga morali precej zapreti v blaznico, in nazadnje je privlekel sam vrag starega jakobinca Fouchéja v naše kraje. Zdaj vlada sila s hinavščino. Vsak poraz moramo slaviti kot zmago, in tako imenovani prostovoljni darovi so nas že spravili na beraško palico; a vedno se še pričakuje, da priskoči patriotska dežela nezmagljivemu cesarju na pomoč z Bog ve koliko tisoč franki in vrag vedi koliko tisoč prostovoljci.

Župan. Kako navdušeno plačujejo ljudje, to dobro sluti gospoda; zatorej smo vedno pod nadzorstvom.

Lužar. Baš sedaj se pelje iz Ljubljane komisar Renard. Najbrž je zopet kdo očrnil naš patriotizem. (Začuje se postiljonov rog.)

Župan. Je že tukaj. Lužar, pojdiva! Zdravi, gospod lajtnant.

Lužar. Zdrav in varuj se! Zunaj se ne poznamo.

Gušič. Jaz izginem takoj. (Župan in Lužar odideta.) Brajdič, stopi proti pošti, da vidiš, ali pojde francoski komisar na rotovž ali na Mostek k poveljniku. Konec vrta se dobiva. (Brajdič se prikloni in odide; Gušič odhaja.)

7. prizor.

Emilija, Gušič.

Emilija (prihiti in se ozira okrog). Lajtnant Gušič? — Ah, istina! Lajtnant Gušič. Bog Vas sprimi! Kakšni pa ste!

Gušič. Pozdravljena, gospodična Emilija! Ampak oprostite! Jaz moram oditi. (Se odpravlja.)

Emilija. Nikamor ne pojdete, dokler ne veste, čemu ste prišli in zakaj v tej čudni obleki.

Gušič (odhaja). Drugič, drugič, — gospodična Emilija.

Emilija (ga zadržuje). Kako težko sem Vas čakala!

Gušič. Verjemite, da čakam jaz še težje.

8. prizor.

Ema (z lornjeto), prejšnja.

Ema. Oh, grozno! Emilija, kaj počneš! Fi donc! Gospod lajtnant, kakšna brezokusnost, v takšni obleki se pokazati!

Gušič. Oprostite, milostiva gospa, da se poslovim; grozno se mi mudi! (Si prizadeva oditi.)

Ema. Počakajte! — Naj bi bili Vi prišli kot španski, francoski, nemški vitez ali kot Viljem Tell —

Gušič. Milostiva, jaz moram iti.

Ema. — magari kot turški sultan, —

Gušič. Jaz moram iti.

Ema. In jaz Vam moram povedati svoje mnenje, — a v tem prostaškem kostumu! Grozno!

Gušič. Ne zamerite mi, milostiva gospa. Iz Vaših rok se vendar nadejam prejeti najslajšo srečo.

Ema. Toda ne v takem kostumu in ne v takih razmerah. (Gušič hoče oditi.) Počakajte in poslušajte! Naj si je moj Pepi, moj mož, župan, kolikor hoče, moje hčere vendar on ne bo poročal. Neveste našega rodu poročajo prošnje, infulirani prošnje. Zakaj razlika mora biti; to je božja naredba; égalité, fraternité je ljuljka krive vere.

Emilija. Oh, mama, saj je poroka pred županom sama formalnost; pravi zakon se sklene vendar v cerkvi.

Ema. Za božjo voljo, Emilija, naj te kdo sliši! To so jakobinski nazori! Moja teta je takorekoč pred oltarjem rekla „ne“ zaradi tega, kar imenuješ ti formalnost. Odrekla se je zakonski sreči zaradi časti, ki je več nego življenje in zakon: zakaj brez obojega se dá živeti, brez časti ne.

Gušič. Z Bogom! Z Bogom! Klanjam se. (Odhaja.)

9. prizor.

Brajdič, prejšnji.

Brajdič. Prišel sem po Vas, ker me niste čakali.

Ema. Ah, grozno! Ta klobuk, suknja, torba in te — ah, te — pravi sansculotte. In celo — kakor bi dišalo po česnu.

Brajdič. Prosim, gospa, to sem jaz, moja torba. Par glav imamo še luka, sladkega luka.

Ema. Idiva, Emilija!

Emilija. Zdravi, gospod Gušič!

Gušič. Gospodična Emilija, ne pravite nikomur, da sem tukaj!

Ema. Ta prošnja je odveč, gospod lajtnant. V takem kostumu se ne hodi k nam. (Odideta.)

Brajdič. Komisar je šel na rotovž. Izmeknil sem mu ta pisma. — Ure pa mu nisem jaz vzela. Lahko prisežem.

Gušič (ogleduje pisma). Komisarjeva poverilnica in potni list. Morda se še porabi. (Vtakne v žep.) Zdaj pa skozi vrt vun. (Odhajata.)

10. prizor.

Lužar, Pepca, prejšnja.

Lužar (pride Gušiču nasproti in ga ustavi). — Za Boga, ali si še vedno tukaj? Baš sedaj pa ne moreš vun. Komisarjev prihod je spravil vse žandarje in policaje po koncu.

Gušič. Sam Bog ve, kdo je povedal županovim, da sem tukaj.

Pepca. Jaz sem se osmelila in pričakujem zahvale.

Lužar. Te ženske! — Da gre Gušiču za vrat, tega ne pomislite. Kaj meniš, Pepca, zakaj je Gušič tako preoblečen?

Pepca. Oh, jaz nesrečnica! Kaj pa je zdaj storiti?

Lužar. Glej, da se vsaj naprej ne raznese!

Pepca. Takoj stečem k Emiliji. Oh, kaj sem storila nesrečnica! (Odhiti.)

Lužar. Vama dvema pa ne preostaja drugega kakor neumna se narediti in tukaj prevedriti. Vrag je vrag. (Gušič in Brajdič sedeta zopet k mizi, Lužar stopi prihajajočim nasproti.)

11. prizor.

Komisar Renard, marki Pietrigrassa, župan, Brodnik, Zajec, policaj Urbas s kofrom, policaj Vrban s plaščem komisarjevim, prejšnji.

Komisar. Še enkrat, prisrčna hvala, gospod župan, hvala, gospod marki in gospod svetnik, za prijazni sprejem. Prav veselilo me bo, gospod marki, če bom mogel potrditi Vaše poročilo njegovi ekselenci, da so neugodne vesti neresnične in da se gospod guverner lahko zanese na svoje Novomeščane.

Brodnik (vzame policajema kofar in sukno). Prtljago ponesem, gospod komisar, v gornjo sobo. (Policajema.) Vidva pa sedita, da prinesem pijače. Saj vem, da je Urbas žejen. Podplat dober, urbas za nič.

Urbas. Brod dober, brodnik za nič. Kar prinesite ga na vso jezo. (Sedeta za mizo; Brodnik odide.)

Zajec. Dovolite, gospod komisar —

Marki. Gospod komisar, o dobrodušnosti naših ljudi ne sodim samo jaz tako. Znan Vam je knjižničar v Ljubljani, Charles Nodier, pristen Francoz. Ta opisuje jako laskavo v svojem romanu Jean Sbogar naravo, značaj, čud dobrega slovenskega ljudstva, ki se mora omiliti vsakemu, ki biva med njim. Jaz sem tujec po rodu, a postal sem rojak in domačin po mišljenju in čuvstvovanju.

Komisar. Charles Nodier, gospod markí, je pesnik, ki opisuje ljudi, kakršnih potrebuje za svoj roman; in pisati se dajo romani pač tudi iz policijskih poročil, nikakor pa ne policijska poročila iz romanov.

Zajec. Tako je. Gospod komisar ima prav.

Markí. A moje nazore potrjuje izkušnja mnogih let.

Komisar. Izkušnja enega dne, gospod markí, ovrže izkušnjo mnogih let.

Zajec. In kako mnogih let!

Župan. Ekscelenca vojvoda Fouché vidi vse prečno.

Komisar. Edino logično mišljenje.

Zajec. Popolnoma logično mišljenje.

Komisar. Če bi bil namreč človek nič manj k dobremu nego k hudemu nagnjen, bi se za 50^{0/0} motil oni, ki bi imel ves svet za hudoben, in za 50^{0/0} tisti, ki bi imel ves svet za pošten. Ker nas pa že vera uči, da nadlegujejo človeka veliko bolj izkušnje k hudemu nego k dobremu, se tolikanj manj moti oni, ki gleda črno, nego optimist. Tako postajajo po naravnem potu iz pesimistov optimisti, iz optimistov pesimisti. Črnogledega pesimista veselo iznenadi tu in tam poštenost, katere ne pričakuje nikjer, in primejo se ga polagoma boljši nazori o človeštvu. Dobrodušni optimist pa pade iz zmote v zmoto, doživi prevaro za prevaro in postane črnogled pesimist.

Zajec. Oh da, črnogled pesimist.

Župan. A človeka moramo vendar smatrati za dobrega, dokler se mu ne dokaže krivda.

Komisar. Stališče pravnika, sodnika, gospod župan. A sodnik nima naloge preprečiti zločina; on čaka, da se zvrši, in potem kaznuje. Kdor pa hoče preprečiti hudobno dejanje —

Lužar. — je mora že naprej kaznovati.

Komisar. Neumestna šala, gospod svétnik.

Zajec. Prav neumestna.

Markí. Gospod komisar, nekoliko razlike v nazorih ne ovira prijateljstva. Dobro došli! Nadejam se, da me kmalu počastite s svojim obiskom.

Župan. Toda drevi, gospod markí, ne pozabite! Najprej si ogledamo razsvetljava, potem je na čast gospodu komisarju večerja.

Brodnik (ki je prinesel policajema vina). Gospod komisar, soba je pripravljena. Ako Vam je drago —

Župan. Na svidenje, gospod komisar! Pripravljeni smo, da razkažemo mestno upravo.

Komisar. Jako bi mi ustregli, gospod župan, ako daste semkaj prinesiti potrebne knjige, da jih pregledam v svoji sobi.

Župan. Dobro, gospod komisar. Takoj se vrneva s knjigami. (Župan in Lužar odideta.)

Markí. Drevi, gospod komisar! (Odide.)

Komisar. Gospod tajnik, par besedi! — E, gospod krčmar, gotovo imate kaj dela; jaz Vas ne zadržujem; in kaj ne? za majhen zajtrk boste poskrbeli; in kmalu, lepo prosim, kmalu! Da? (Brodnik odide.)

12. prizor.

Komisar, Zajec, Gušič, Brajdič, policaja.

Komisar (prime tajnika pod pazduho in ga odpelje na drugo stran). Nujno željo imam do Vas, gospod tajnik.

Zajec. Še nujnejšo jaz do Vas, gospod komisar.

Komisar. Prosim, gospod tajnik. Mnogo lepega sem že slišal o Vaši vestnosti in delavnosti.

Zajec. Kaj vestnost, kaj delavnost, gospod komisar! A moj goreči patriotizem!

Komisar. Najlepša vrlina poštenega moža.

Zajec. Jaz sem že kri prelival za svoj patriotizem.

Komisar. Kje pa? če smem vprašati. — (Brajdiču, ki se hoče umekniti iz vrta.) He, prijatelj, počakajte malo! — Gospod tajnik, oglejte si, če Vam je drago, to fiziognomijo! Oči begajo po vseh kotih, kje bi se dalo kaj premekniti, roke gibke, kakor vedno na popotovanju po tujih žepih, in črevlji spredaj skrivljeni, znak, da hodi mož mnogo po prstih, da ne zbudi pozornosti zaupljivih poštenjakov. Originalna osebnost.

Brajdič. Prosim, jaz sem Hudorovič iz Dragovanje vasi. Lahko prisežem.

Komisar. Dovtipen original. Škoda, da je že odšel markí Pietragrassa. Morebiti bi mu mogel dokazati, da je dobrodušen le on, ne pa okolica. A župan se vrne, in o njegovi dobrodušnosti in lahko-miselnosti bomo govorili.

Zajec (zaupljivo). Če si bo dal kaj dopovedati. Kolikrat sem že opozoril jaz mestne očete, kolikrat gospoda župana na vse nedostatke! Vse zaman.

Komisar. Mesto je kakor golobnjak. Vun in noter letajo ljudje znani, neznani, sumni, pošteni, brez vsake ovire, in strogi ukazi njegove ekscelence so v Novem mestu samo na papirju.

Zajec. Prav moje besede, gospod komisar. Toda kaj hočete! Gospod župan je dobrodušen človek.

Komisar. Te dobrodušnosti, ali recimo, zani-karnosti, mora biti konec. — Ah, gospod župan!

13. prizor.

Župan in Lužar (vsak z veliko knjigo, ki jo položita na mizo pred komisarja), prejšnji.

Komisar. Ah, prisrčna hvala, gospod župan, prisrčna hvala! Nekaj zabave za danes. — Jako neprijetna dolžnost pa mi je povedati Vam, da je nje-

gova ekselenca v Ljubljani z Vašo upravo nezadovoljen, prav nezadovoljen.

Župan. Bridko obžalujem.

Komisar. Da niste nabrali za njegovo veličanstvo, našega velikega vladarja, toliko prostovoljcev, kolikor smo se jih po pravici nadejali, ni znak pravega patriotizma; da so prostovoljni darovi vašega meščanstva tako smešno siromašni, ni znak dejanskega rodoljubja; a da se upravlja policija tako zanikarno, da prihajajo in odhajajo brez nadzorstva, brez ovire, najsumnejši ljudje, to je neodpustno in kaznjivo.

Župan. Oprostite, gospod komisar. Kar se tiče prostovoljcev, smo jih nabrali, kolikor se jih je oglasilo.

Lužar. Premislite, gospod komisar! Kdo pa se bo oglasil prostovoljno, dokler onih ni nazaj, ki so šli neprostovoljno na Rusko. Ljudje tudi govore vse sorte in pravijo, da so vsi zmrznili na Ruskem.

Komisar. To so bajke, katere mora pravi domoljub pobijati. Na Ruskem smo slavno zmagali. Vzeli in požgali smo glavno mesto Moskvo in se vrnili, ko smo dosegli svoj namen.

Zajec. Vive l'empereur!

Lužar. Ljudje pa govore vse drugače in kdo jim bo vezal jezike!

Komisar. Domoljubje bi moralo vezati jezike. Domoljub ne sodi, ne premišljuje, ne govori: on dela za domovino.

Zajec. In trpi za domovino.

Župan. S prostovoljnimi doneski, gospod komisar, je tako: Ljudje so morali neprostovoljno že toliko šteti, da jim je za darove iz dejanskega domoljubja ni ostalo skoro nič več. In o sumnih ljudeh, ki prihajajo in odhajajo brez nadzorstva, ni meni nič znano.

Komisar. To Vam verjamem na besedo in na obraz.

Župan. Hvala za poklon!

Komisar. Ne, poklon, gospod župan, ampak resnica — in za dokaz — he, policaj, vprašajte tega fanta tukaj, odkod da je in če ima potni list.

Brajdič. Jaz sem iz Dragovanje vasi; prisežem stokrat.

Urbas (ki je pristopil.) In kje imaš potni list?

Brajdič (potegne majhen list iz žepa). Prosim, prečastiti gospod policaj, tukaj.

Urbas. Potni list je v redu.

Komisar. Dajte ga sem! (Vzame list.) — To se imenuje potni list v redu! To je živinski potni list, izdan za neko rdečo kravo.

Urbas. Ne zamerite, gospodje! Če sme ta fant gnati rdečo kravo iz kraja v kraj, sme vendar tudi sam iti iz kraja v kraj, brez kravje asistence.

Lužar. To se razume.

Komisar. Res? To se razume? Kaj se pa potem v Novem mestu ne razume? Ampak o tej rdeči kravi hočem še govoriti s tem fantom; zatorej policaj! ampak oni, ki tam sedi! Zakaj tu imate še patriarhalne razmere, da pije vse skupaj. Torej idita! V zapor! (Vrban prime Brajdiča.)

Brajdič. Jaz prisegam stotisočkrat.

Komisar. V zapor!

Lužar (polglasno Vrbanu). V pisarno ga zakleni! Veš.

Vrban. Prav. — Alo, fant, idiva! (Odideta.)

Komisar. Morebiti vjamemo še enega ptička in še bolj pisanega. — Kaj se Vam zdi, gospod župan? Ali ste Vi istega mnenja z imenitnim svojim policajem, da velja živinski potni list tudi za ljudi?

Župan. Gospod komisar, mi nimamo zadosti policajev, da bi postavili vsakemu ciganu varuha. Morebiti je to tudi pošten in nedolžen človek.

Komisar. Baš to, gospod župan, je bil povod, da smo ga prijeli. Kdorkoli je morebiti pošten in nedolžen, spada v preiskovalni zapor.

Zajec. Izvrstno, gospod komisar, izvrstno. To si moram pa zabeležiti. Spada v preiskovalni zapor.

Komisar. Kar vidim in slišim, gospod župan, v tem dobrodušnem mestu, se mi zdi močno sumno.

Lužar. Dajte nas kar vse zapreti, gospod komisar!

Komisar. Morda se motim; kar bi se mi pripetilo prvič v tej službi; a poskusimo! Gospodje ste še vsi v tistih letih, ko se človek lahko kaj nauči, ako posluša hvaležen izkušenega moža. Oglejte si blagovoljno tega človeka tam!

Lužar. Navaden Belokranjec.

Komisar. Nenavaden Belokranjec. Navaden Belokranjec bi bil najbrž ostal v gostilnici med kmeti in ne bi se premetaval v tej čudni obleki kakor hudič v blagoslovljeni vodi. Da mu moja družba ne ugaja, sem spoznal takoj in kar na tihem bi se poslovil mož, da ni čulo nad njim moje oko. — Policaj, vprašajte moža po potnem listu!

Župan. Oprostite, gospod komisar! Če bomo nadlegovali mi vsakega človeka, ki stopi v naše mesto, kdo si nas bo pa še upal obiskati!

Lužar. Potem kar zaprimo prodajalnice in krčme!

Komisar. Čudno, čudno, da se gospôda tako vleče za tega moža. Gotovo je vreden, da ga natančneje spoznam. Zakon veleva, gospod župan, da se mora izkazati s potnim listom vsak tujec, brez izjeme, torej vsak, ki ni doma iz istega kraja. — Policaj, vršite svojo dolžnost!

Gušič (vstane). Zdaj mi je pa dosti. Po kateri pravici hoče ta človek mene izpraševati in preisko-

vati? Kdo pa je on? Zakaj naj se jaz izkažem prej nego on? Zakaj naj bi bil jaz bolj na sumu? — Policaj, vprašajte njega, kdo da je!

Urbas. Na vse zadnje bom moral še samega sebe izpraševati.

Komisar. Jaz sem policijski komisar Josip Renard, poslan od njegove ekscelence gospoda guvernerja Fouchéja.

Gušič. To lahko reče vsak slepar.

Komisar. Ah, nesramna predrznost! Takšna žalitev javnega funkcionarja!

Gušič. Gospod župan, vršite svojo dolžnost. Mož naj dokaže, da je res isti, za katerega se izdaje. Dobrodušnosti mora biti konec. Zakon veleva, da se mora izkazati s potnim listom vsak tujec, torej vsak, ki ni doma iz istega kraja.

Župan. Istina. Prosim, gospod, Vaše poverilnice.

Komisar. Ah, gospôda je dobre volje in se hoče šaliti. A takih šal se pameten človek hitro naveliča. Takoj! takoj! (Išče po žepih.) Ah, kaj pa to! Ali nisem pozabil svoja pisma, ali sem je pozabil? In ure tudi nimam. Kje je moja ura?

Lužar. Ure ne potrebujete, ampak potnega lista, poverilnice. Morda je v kofru.

Komisar. Ne, ne, oboje sem imel pri sebi. A zdaj nimam ne papirjev ne ure.

Lužar. Gospod župan, zadeva je jako sumna. Vrag me vzemi, če ni to kak avstrijski ogleduh. Kako kmalu bi nas bil presleparil!

Komisar. Nikjer ni poverilnice. — Prosim, gospod župan, pošljite koga do gospoda poveljnika! Zajec. Jaz idem takoj.

Lužar. Nikamor mi ne pojdeš. Ta slepar se hoče le izviti iz zanke. — Urbas, primi ga v imenu zakona!

Komisar. Jaz protestiram v imenu njegove ekscelence.

Zajec. Gospod župan, morebiti bi pa bilo vendar dobro —

Lužar. Kar je zakonito, to je vedno dobro. — Urbas, pelji gospoda na rotovž!

Komisar. Ali je to istina, gospod župan?

Župan. Žalibog! Zakon veleva tako, brez vsake izjeme.

Komisar. Jaz se maščujem, krvavo maščujem.

Lužar. Potlej, potlej, ko se izkaže, kdo da ste. Morebiti ste pošteni in nedolžni; a baš takšni spadajo v preiskovalni zapor.

Zajec. Gospod župan, premislite, kaj da poreče njegova ekscelenca gospod guverner!

Župan. Ne mešajte se v stvari, ki Vas ne brigajo! Zakon govori jasno zame in ta je prvi guverner. — Urbas, naprej! Ampak v boljšo sobo deni gospoda, v pisarno!

Urbas. Torej idiva še midva!

Komisar (odhajaje). Jaz protestiram.

Zajec (za njim). Oh, oh, oh!

Lužar (Gušiču.) Ti pa glej, da izgineš!

(Dalje.)

BOJANCI IN BOJANKE

IDRIČANI

Dobrodušni ljudje.

Veseloigra v treh dejanjih. — Spisal dr. Fr. Detela.

Drugo dejanje.

Pisarna na rotovžu.

1. prizor.

Komisar, Brajdič.

Komisar (hodi razburjen gorindol). V takšnem gnezdu! Od takšnih butcev! Meni! Kaj takšnega! Grozno!

Brajdič (počasi za njim). Milostivi gospod, dajte mi malo tobaka!

Komisar. Pusti me pri miru, lopov!

Brajdič. No, no! Kaj Vam pa hočem? Ali ne vidite, da Vas je kaznoval sam Bog? Kdor drugemu luknjo koplje, naj sam vanjo pade! Kaj ste me spravili sem? No, dajte mi malo tobaka!

Komisar. Za úho, če hočeš.

Brajdič. Milostivi gospod, kaj ste tako hudi? Najbrž sedite zdaj prvič. Drugič bo boljše; človek se vsemu privadi. A zakaj so Vas pripeljali semkaj? Ali ste kaj spravili na stran? (Pokaže z roko.)

Komisar. Prijatelj, tu imaš šest frankov, toda povej po pravici, kdo da si ti in kdo je oni tvoj tovariš?

Brajdič. Ej, gospod, dajte še dva franka, še dva franka in malo tobaka, in povem Vam po pravici, kakor je Bog v nebesih.

Komisar. Nobenega solda več.

Brajdič. Potem se pa bojim, da ne bom povedal popolnoma po pravici. Vendar naj bode; a

malo tobaka mi boste še dali. Torej jaz sem Brajdič in oni je Kolenec iz Dragovanje vasi. Ali veste, kje je Dragovanja vas?

Komisar. Ne.

Brajdič. Tega ne veste, kje je Dragovanja vas? Potem najbrž tudi naju dveh ne poznate, ker sva tam doma.

Komisar. Prijatelj, mene ne boš osleparil. Naprej ne dobiš nobenega solda več; ampak če poveš po pravici, ti dam še deset frankov. Tebi pa je vseeno, ali goljufaš Petra ali Pavla.

Brajdič. Ker ste tako dobri, milostivi gospod, povem pa sedaj res po pravici. Dobrota je dobrote vredna. Ta človek res ni Kolenec iz Dragovanje vasi; jaz prisežem, da ni. Kako dobro poznate Vi vse ljudi!

Komisar. Vojak je, preoblečen vojak, morda častnik.

Brajdič. Gospod, Vi vse veste. Kaj bi tajil! Vojak je in častnik.

Komisar. Avstrijski častnik. In katerega polka? — Oh, moja slutnja!

Brajdič. Avstrijski častnik? Ne. Tod je vse francosko. On je francoski častnik, lajtnant, graničar. — Prosim deset frankov in malo tobaka!

Komisar. Proč od mene, slepar! — V imenu zakona, v imenu cesarja, odprite!

Brajdič. Kaj! Vi me hočete ogoljufati za deset frankov!

Komisar. Proč!

Brajdič. No, kaj takšnega: Dobro še, da sem se zlegal o pravem času. Toda, milostivi gospod, nikar ne kričite, ker Vam nič ne pomaga! Koliko dni pa imate?

2. prizor.

Marki Pietragrassa, tajnik Zajec, prejšnja.

Marki. Ah, gospod komisar, kakšno žalostno, obžalovanja vredno nesporazumljenje! Gospod tajnik mi je prihitel povedat, kaj se Vam je bilo pripetilo.

Komisar. Pristrčna hvala, gospod tajnik! To se Vam ne pozabi.

Zajec. Gospod komisar, jaz sem izvršil samo svojo domoljubno dolžnost, ogorčen nad toliko krivico.

Komisar. Predrznost malomeška! Kakor zločinca so me zaprli!

Marki. Morda pa sodite, gospod komisar, preostro vso to nepriliko, ki se dá, če ne opravičiti, pa vsaj razložiti.

Komisar. Navadna lopovščina!

Marki. Ali pa naivnost, dobrodušnost, preprostost.

Komisar. Dovolite, gospod marki, da ohranim svoj dvom. Dvom je oče znanstva in vede, brez dvoma ni napredka.

Brajdič (zase). Tega pa jaz nič ne razumem; lahko prisežem. (Se splazi iz sobe.)

Marki. Spominjate se, gospod komisar, gotovo anekdote o vojaku generala Massene, ki mu je bilo ukazano nikogar ne pustiti v generalovo stanovanje. Ko se je pa nekoč general sam zakesnil in hotel v svojo sobo, mu je zastavil vojak novinec z nasajenim bajonetom pot. General se je moral obrniti; a vojaka je kljub temu obdaril zaradi vestnosti. Tako so ravnali tudi naši gospodje, popolnoma po ukazu, vestno, po svojem prepričanju, seveda tudi nekako kot novinci.

Komisar. Torej naj jih še pohvalimo in obdarimo?

Marki. Tega ne rečem; toda če prideta gospod župan in svetnik Lužar slovesno se opravičit in izreč svoje obžalovanje, bi menil, da se dá stvar gladko poravnati.

Komisar. Čestitam Vam k Vašemu optimizmu, gospod marki. Zdravi! (Marki odide.) — Stvar je sumna, zelo sumna.

Zajec. Zelo sumna, gospod komisar. Po mojem mnenju je bil to avstrijski častnik, ogleduh. Po mojem mnenju, pravim, in morebiti, kajti za gotovo ne vem.

Komisar. O, to bomo vse dognali, gospod tajnik, vse dognali. Iz Fonchejevega policijskega komisarja se ne bodo norca delali malomeščanje. Na Vas, gospod tajnik, se zanesem; zakaj Vi ste mi odprli ječo, Vi ste izkušen patriot.

Zajec. Ki je že kri prelival za svoj patriotizem in se bo vrednega skazal Vašega zaupanja.

Komisar. Stvar se mora preiskati. Preiskavali boste po eni strani Vi v mojem imenu, po drugi strani skrivaj jaz; in to je moj načrt: na zunaj ne kazati nobene sumljivosti; na videz popolnoma: zapati njih besedam. Postanejo naj neoprezni, začutijo naj se popolnoma varne; nasmejejo naj se, kako duhovito, kako komično so prevarili mene; tragično jih prevarim potem jaz. Drevi je skupna pojedina, in med pojedino jih zgrabim vse skup, če se izkaže sum utemeljen. To bo naredilo efekt, in za maso treba efekta. (Nekdo potrka.) Prosto.

3. prizor.

Župan, Lužar, prejšnja.

Župan. Velecenjeni gospod komisar, blagovolite sprejeti vsega občinskega odbora najiskrenejše obžalovanje zaradi neprijetnega nesporazumljenja. Da je samo naša tenkovestnost zakrivila veliko napako, o tem bodite preverjeni, kakor smo bili mi preverjeni, da ravnamo popolnoma po zakonu.

Komisar. Po črki zakona, gospod župan, po črki, ne po duhu.

Lužar. Gospod komisar, mi smo preprosti ljudje in ne razumemo nobenega človeka in nobenega zakona drugač, nego kakor govori.

Komisar. Preidimo torej čez to točko, gospoda, na dnevni red! Kaj pa ste storili s tistim človekom, ki sem jaz ukazal, da ga primite?

Župan. S tistim človekom? Saj je bil tukaj zaprt. Kdo ga je bil pa izpustil?

Lužar. Zajec, ti si bil tukaj; ti boš odgovarjal.

Komisar. O tem tukaj ne govorimo; ampak oni drugi, ki se je tako nesramno vedel.

Lužar. Najbrž je tudi že kje zaprt.

Zajec. Če le ni že izginil.

Komisar. Naivnost ali hudobnost! — Gospod župan in gospod svétnik, obrnila bosta vso pozornost na to, da se zasledi ta človek.

Lužar. In če ga dobimo v pest, ne odide najhujši kazni, ker nas je speljal s svojo zvijačo na kriv sled.

Komisar. O vajinih naredbah in o uspehu zasledovanja mi bo poročal še danes gospod tajnik Zajec. — Zdravi! (Župan in Lužar odideta.)

4. prizor.

Komisar, Zajec.

Zajec. K vsemu temu, gospod komisar, ne rečem jaz drugega nič nego: varujte se! Še enkrat pravim, varujte se! Kot goreč patriot Vas opozarjam na nevarnost, ki rase primerno z zaupljivostjo.

Komisar. Gospod tajnik, moja zaupljivost velja samo Vam, in da Vi ne boste s preveliko zaupljivostjo preiskavali te zadeve, o tem sem tako uverjem kakor o Vašem patriotizmu. Bodite pa tudi Vi uverjeni, da plačilo ne zaostane za uslugo. Na svidenje! (Odide.)

5. prizor.

Zajec.

Zajec. Kako je rekel? O mojem patriotizmu? Da, patriot; toda, hvala Bogu! pameten patriot, to se pravi: hkrati tudi diplomat. Patriotičen diplomat ali, še bolje, diplomatičen patriot, ta je razumnik, ta je mož. Tak sem zdaj jaz. Ne bo me zvil ne župan, ne komisar. V mojih rokah je odločitev. Jaz rečem: He, gospod župan, kaj pa lajtnant Gušič? Kam ste ga skrili? In gospod župan bo trepetal pred menoj. In porečem komisarju: He, gospod komisar, ali veste, kdo je bil tisti Belokranjec? Jaz pa vem. — Tako potegnem zdaj enega, zdaj drugega, in kamor potegnem, imam svoje tri. Taka sreča se ne primeri vsake kvatre. Tak položaj treba izkoristiti, in slab patriot bi bil, ki bi se korenito ne okoristil. Kaj bomo pa zahtevali, gospod tajnik Zajec? Ali hočete postati župan? — Sposobni bi bili; ni treba nobene skromnosti. — Toda slava bi trajala do prihodnjih volitev; zakaj diplomatičen patriotizem je koristen, a ne priljubljen. — Preveč se tudi ne sme zahtevati; diplomatičen patriotizem plava vedno v sredi med radikalno prevzetnostjo in reakcionarno skromnostjo. — Policijski komisar, to, kar je gospod Renard v Ljubljani, to bomo postali; to je nekaj stalnega in dobro plačanega. — Služba bi tedaj bila. — Zdaj pa je treba poiskati še družice za življenje, kakšne mične, male zajke. — Recimo Pepca. — Prijetna stvarca; ne bi bila napačna. Toda čemu tako skromni, gospod komisar Zajec? Povzpni se više; dostojanstvenik ne sme slušati le svojega srca, in razumnost ni možu nikdar tako potrebna in koristna, kakor kadar snubi. Moževemu dostojanstvu mora biti primerna družica. Emilija, ta bo še najboljša. Imela bo nekaj dote, in županov zet ima vedno nekaj veljave. Dosedaj sem bil županu desna roka, zdaj postanem še leva, in roka roko umiva, kadar se kaj omažeta. — Radoveden sem, ali bo kaj prijetno iznenaden gospod župan, kadar mu naznanim snubitev. — Toda meni ne kaže drugače in njemu, hvala Bogu! tudi ne.

6. prizor.

Lužar, Zajec.

Lužar. Nikjer ni dobiti tega Belokranjca. Jaz ga tudi ne bom iskal več. To povej Fouchiejevemu brakirju.

Zajec. Proti takim izrazom, gospod Lužar, protestiram jaz kar najodločneje in zahtevam pojasnila o korakih, ki so se storili, da se zasledi ta sumna oseba.

Lužar. E, Zajec, ne bodi no siten še ti!

Zajec. Prosim, jaz protestiram. Jaz nisem tu nikakšen Zajec, ampak namestnik gospoda Renarda, policijskega agenta njegove ekscelence. Kdor mene žali, žali gospoda komisarja; kdor žali gospoda komisarja, žali njegovo ekscelenco; kdor pa to žali, se pregreši proti njegovemu veličanstvu, presvetlemu cesarju.

Lužar. In proti rimskemu papežu in nebeškemu očetu. Ne prodajaj sitnosti kar na tešče.

Zajec. Jaz vzamem vse te besede na protokol.

Lužar. Kamor hočeš. Jaz pa ne utegnem več tebe tukaj zabavati.

Zajec. Počakaj, Lužar. Jaz že vidim, da se s teboj ne dá več govoriti nobena pametna beseda. Ampak to te vprašam, kdaj postanem jaz policijski komisar.

Lužar. Če ti bolje ne veš, jaz ti ne morem povedati.

Zajec. Ali postanem do drevi?

Lužar. Dragi moj, jaz sicer mislim, da se čuda še godé; toda takšno čudo v našem mestu v tem kratkem času je popolnoma izključeno.

Zajec. In vendar se bo zgodilo, do drevi. In zdaj poslušaj moje razloge! Tisti Belokranjec, ki ste ga tako spretno prikrili, je bil avstrijski ogleduh.

Lužar. Jaz se pridušim. —

Zajec. Nikar! S ciganom ne moreš konkurirati. Tisti avstrijski ogleduh je bil lajtnant Gušič.

Lužar. Za božjo voljo!

Zajec. Ki se je s pomočjo gospoda župana in gospoda svetnika Lužarja srečno izpulil iz komisarjevih rok.

Lužar. Prijatelj, pustiva to stvar! Pojva rajši k Brodniku na bokal trškogorca, da se poplakne vsa neumnost.

Zajec. Da, še več. Gospod župan in gospod svetnik sta skrbela tudi za smeh in zabavo in dala zapreti policijskega komisarja namesto ogleduha.

Lužar. Pameten bodi, dragi moj! Jaz hočem takoj govoriti z gospodom županom zaradi komisariata. Ali greš z menoj?

PROF. VATROSLAV JAGIĆ

Zajec. Ne. Jaz pričakujem tukaj gospoda župana. Lužar. Torej zdrav, prijatelj, in na svidenje. (Odhaja.)

Zajec. Poskrbi, da se oglasi kmalu župan.

7. prizor.

Zajec.

Zajec. Tako se mora govoriti s temi ljudmi. Naše ljudstvo še ne prenese svobode, enakosti, bratstva, libert \acute{e} , \acute{e} galit \acute{e} , fraternit \acute{e} . Ti ljubi rojaki hočejo ali hlapčevski služiti ali trinoški gospodovati, in kdor jih ne tepe, tega zaničujejo. Tako imamo vedno poleg manjšine, ki tepe, široko plast, ki je tepena in slavi in časti svoje strahovalce. Jaz se pomikam z diplomatičnim patriotizmom v prvo vrsto. Oh, če bi ekszellenca Fouch \acute{e} vedel za moj talent, kakšno kariero bi bil jaz že naredil medtem, ko se kisam v Novem mestu pri cvičku.

8. prizor.

Urbas, Zajec.

Urbas. Službeno naznanjam, da želi gospod komisar dobiti kmalu poročilo, ali pismeno ali ustno.

Zajec. Dobro; sporoči, da pridem takoj. — Kaj pa šef? Ali je doma?

Urbas. Gospod župan? — Ne, ni ga še.

Zajec. Kaj pa šeflja?

Urbas. Gospa županja? — Mislim, da je.

Zajec. Reci ji, da naj pride sem, da jo jaz tukaj pričakujem, ker imam nekaj važnega ž njo govoriti.

Urbas. Gospod tajnik, to je pa tako. Povedal bi ji jaz to pač, če ste Vi porok za vse, kar se zgodi; zakaj, kolikor poznam jaz gospo, bom hitreje iz njene sobe vun prišel, nego noter.

Zajec. Ti stori, kar ti rečem! Drugo je moja skrb. (Urbas odide.) Še tega bi se manjkalo, da bi se jaz bal te ženske. Ampak smeha vredno bo videti, kako bo plesala, ko ji jaz zagodem. O Zajec, Zajec, škoda tebe za Novo mesto! Toda rajši v Novem mestu prvi nego v Rimu drugi, je rekel v starih časih velik mož. Jaz porečem tako: Dovolite, milostiva gospa, da se Vam predstavim kot bodoči Vaš zet. Nekoliko bo pogodrnjala, nekoliko zavihala milostljivi nos, navsezadnje se pa pogovoriva; zakaj jaz imam pripravljene zelo pregovarjalne in prepričevalne razloge. Konec bo genljiv, materin blagoslov in: Bilo srečno! (Nekdo potrka.) Noter!

9. prizor.

Brodnik, Zajec.

Brodnik. Kaj pa počenjate, gospod Zajec? Ali res mislite ovaditi župana in Lužarja? Vse mesto je razburjeno, vse v skrbeh zaradi Vas. Domačinov menda vendar ne boste izdajali in prodajali.

Zajec. Kakšnih domačinov! Če so oni moji domačini, ali nisem tudi jaz njih domačin? In če zahtevajo oni, da se jaz nanje oziram, zakaj pa oni mene prezirajo? Kdaj bi bil jaz že policijski komisar, da so le hoteli ti gospodje! Ali mar nisem vreden? Kar se spiše pametnega, spišem jaz; kar se sklene modrega, sem nasvetoval jaz, in kjer mene ni, gre vse navskriž. Kaj pa sta župan in Lužar? Možakarja, kakršnih se dobi povsod po dva za par. Župan je igravec na odru, pisatelj in sufler je gospod tajnik. — Toda ne pusti me kvišku. Svet pa se vrti, in na vrhu sem zdaj jaz. Pogoje sem povedal; oni imajo besedo.

Brodnik. Lepo pa ni, da naravnost povem, z domačimi ljudmi tako ravnati. Včasih je bilo vendar še kaj prijateljstva in zvestobe na svetu.

Zajec. O zvestobi naj kar molčita župan in Lužar. Prisegla sta jo cesarju Napoleonu; danes sta jo prelomila. Jaz pa ne, ker sem zvest patriot.

Brodnik. Ampak glejte, gospod Zajec, da se Vam ne bo zopet utepal ta patriotizem. In ta Vaša zvestoba! Predvčerajšnjim ste jo prisegli Avstrijcem, včeraj Francožom, jutri jo prisežete Bog ve komu; saj nas gospodje prodajajo in menjavajo kakor cigan konje. Brigajo se baš za našo zvestobo. Vse te zvestobe veljajo do preklica, to je mnenje vseh pametnih ljudi, in Vi ste zato tako smešni, ker imate te stvari tako za resne. Jaz hranim pod streho vse sorte zastave; enkrat razobesim eno, enkrat drugo; to je šala in zabava; ampak poštenemu človeku ostanem zvest. Lužar je bil vedno Vaš prijatelj, in tudi župan Vas ima rad.

Zajec. Dejanski naj mi skazeta to ljubezen.

Brodnik. Povedati Vam moram pa tudi, da se je zarotil Lužar, da Vas zadavi, če le črhnete sumljivo besedo.

Zajec. O, se bo premislil.

Brodnik. Ne vem; on je nagel in nepremišljen človek.

Zajec. Vi vendar ne mislite, da se me bo res lotil?

Brodnik. Jaz rečem le to, da je najbolje, da se zadeva poravna, in sem vesel, da nimam nič opravka s to sitnostjo. Vam sem tudi svetoval, da se ne vtikajte v te stvari; a niste poslušali; zdaj pa imate.

Zajec. No, ta je pa dobra: zdaj pa imam. Kaj pa imam? Komisariat imam v žepu in vas vse vrh tega, vas vse, tudi gospoda Brodnika, dasi se hoče neumnega narediti. O, Vi ste tudi dobro vedeli, kdo da sedi za mizo in kako nesramno se je presleparil njegove ekscelence agent.

Brodnik. No, ta je pa lepa. Zdaj pa še mene noter tlačite! Kaj morem jaz za to, da prihajajo vsake vrste ljudje v mojo gostilno, ki mora biti

vsem odprta; zato imam patent. Ampak brez šale, gospod Zajec, ne bodite takšni kakor nihče! Kolikokrat sva prijateljski skupaj pila in bova še, če Bog dá, in naj zmaga Peter ali Pavel. No, dajte mi roko in ne štulite mene vmes!

SULTAN ABDUL HAMID

Zajec. Kako se to razvozla, se bo v kratkem videlo. Besedo imata zdaj župan in Lužar. Če ne bo do drevi pravega glasu, bom govoril. (Nekdo trka.)
Noter!

10. prizor.

Emilija, Pepca, prejšnja.

Pepca. Oh, gospod tajnik, ali res nameravate v nesrečo pahnuti gospoda Lužarja?

Emilija. In mojega papa, ljubi gospod tajnik!

Brodnik. Torej, gospod Zajec, še enkrat: star prijatelj in staro vino nima nikdar previsoke cene. Spominjajte se starih svojih prijateljev! — Pepca, pojdi sem! — Jaz se odpeljem v pol ure v Mokronog, po opravkih. Glej, da ostane doma vse v redu!

Pepca. Ampak pojedina zvečer, oče!

Brodnik. Boš že opravila sama; saj sta najeta dva strežaja. Jaz moram v Mokronog brez odloga. — Zdravi, ljubi gospod Zajec! (Odide.)

11. prizor.

Emilija, Pepca, Zajec.

Emilija. Oh, gospod tajnik, usmilite se svojih rojakov!

Zajec. Prosim, gospodična.

Pepca. Ki ste z njimi tolikokrat za isto mizo sedeli. Kako prijetni večeri so bili, ko ste pripovedovali z Lužarjem svoje lovske dogodke.

Zajec. Prosim, gospodična.

Emilija. In naš papa Vas je vedno tolikanj čislal. Vedno je spoštljivo govoril o Vas, kak spreten in vesten uradnik ste. Oh, sedaj pa ta nesreča!

Zajec. Prosim, gospodična.

Pepca. In kolikrat ste mi zatrjevali, kako radi imate vso našo hišo! Uslišite mi sedaj to malo prošnjo!

Zajec. Prosim, gospodična, mene veže zakon, vest, prisega.

Emilija. Zakon, ki zahteva kaj hudega, ni božji zakon.

Pepca. In prešlo nedeljo je pridigoval P. Atanazij, da je vsaka prisega, kaj hudega storiti, neveljavna.

Zajec. Oprostite, gospodični! Jaz sem že naznanil gospodu Lužarju en pogoj, lehak pogoj, da potlačim to za nas vse mučno, za mene najmučnejšo zadevo. Vedve gospodični, ne veste, koliko jaz trpim v svojem srcu, kako koprnim po izhodu iz strašne zagate. Na eno stran me vleče moja čast, prisega, značaj, moj preizkušeni patriotizem, na drugo moje usmiljeno srce, moja ljubezen do rojakov, katere jaz mnogo bolj goreče ljubim nego oni mene, kar me bridko boli.

Emilija. Oh, gospod tajnik, poslušajte svoje srce; to Vam pokaže vedno pravo pot.

Zajec. In kako zvesto ga poslušam, to boste takoj čuli, preljuba gospodična, Emilija. Prvi pogoj je bil, da me naredé za policijskega komisarja.

Emilija. Oh, hvala Bogu! Potem je pa strah pri kraju. Prav gotovo postanete Vi policijski komisar. Jaz sama bom prosila za Vas.

Pepca. In to se Vam tudi spodobi, gospod Zajec. Takšna marljivost in

sposobnost! V resnici, jaz sem se že večkrat čudila, da niste Vi že zdavnaj policijski komisar. Takšnih komisarjev potrebuje naše mesto. Če zavisi to samo od župana in od Lužarja, Vam že lahko čestitam. Še misliti ni, da ne bi bil Lužar za Vas, če Vas jaz priporočim.

KIAMIL-PASA
novi veliki vezir

Zajec. Verjamem, gospodična, da takšno priporočilo ne bo brez uspeha. Potem mi je k popolni sreči le še ljubeznive neveste treba, ki bi hotela z menoj deliti veselje in žalost.

Pepca. In to Vam tudi jaz priskrbim, gospod tajnik. Tu moja roka, da bo res. Lepa in mlada se Vam spodobi.

Emilija. Oh, katera bi si pač ne štela v čast dobiti takšnega moža!

Zajec. Vi ste preljubeznivi, gospodična. Kaj pa, če jaz primem Vas za besedo in za roko!

Emilija. Jaz sem prepričana o tem, kar sem rekla. —

Pepca. Trgale se bodo za Vas, gospod tajnik, trgale, in katera Vas dobi, si bo obliznila vseh pet prstov. Gospa policijskega komisarja! Kaj pa mislite! Jaz že vidim, kako se maje naša zarota.

Zajec. Te ljubeznive besede mi dajejo pogum, gospodična Emilija, da vprašam Vas, ali bi hoteli Vi sprejeti mojo roko in moje srce.

Emilija. Jaz, gospod tajnik?

Pepca. Emilija, gospod tajnik?

Zajec. Zakaj pa ne baš Emilija?

Emilija. Oh, prevelika čast, gospod tajnik! Toda jaz nimam toliko dote, kakor morda Vi mislite.

Zajec. Kaj dota! Zaradi Vaših vrlin sem Vas izbral, gospodična.

Emilija. Mama mi pa vedno očita, da nimam prav nobenih vrlin.

Zajec. Gospodična, jaz sem z malim zadovoljen in Vas vzamem takšno, kakršna ste.

Emilija. Oh, kako mi je žal, da sem že zaročena!

Zajec. Oh, to ni zakonski zadržek. Zaročeno ni poročeno. Človek se zaroči, dokler se kaj boljšega ne dobi.

Pepca. Gospod tajnik, jaz čestitam iz vsega srca svoji tovarišici; toda prenačljivi se tukaj ne kaže; stvar zahteva premisleka.

Emilija. Jaz, gospod tajnik, moram še prej govoriti z očetom in materjo, in za to je še čas. Mudi pa se rešiti iz stiske naše in Vaše najboljše prijatelje. Oh, ne zavrnite moje prošnje.

Zajec. Vi pa mojo zavračate?

Emilija. Saj je nisem še zavrnila, ljubi gospod tajnik. Ni še izrečena zadnja moja beseda.

Zajec. Tudi moja še ne. — Klanjam se gospodičnami.

Pepca. Ljubi gospod tajnik, dajte se pogovoriti!

Zajec. Videli bomo, kaj se bo dalo storiti; a zdaj se ne utegnem več razgovarjati. Klanjam se.

Pepca. Naj Vam bodo priporočeni vsi naši dragi, gospod tajnik.

Emilija. Zdravi, gospod tajnik! (Odideta.)

12. prizor.

Zajec.

Zajec. Hvala Bogu, da je odpravljeno najtežje delo. — Obžalovala je, da je že zaročena. Neprijetno torej ni bila presenečena, in druge ovire se bodo odstranile. — Škoda le, da dobim z mično ženko tako sitno taščo. — Kaj se hoče! Ni rože brez trna, ne sreče brez nesreče. — H komisarju bi moral iti. — Naj čaka! Jaz čakam še dalje svojega komisariata, in ko sem bil toliko časa patriot, naj se malo podiplomatim. Če je komisar tak čudak, da ga mora zapirati naša policija, jaz pa nisem, in ljubše mi je, da se poravnava mirno z Lužarjem, nego da me on zadavi; in če mi dobro hočejo domači ljudje, čemu bi jim jaz škodoval! Človek je lahko patriot in diplomat in poleg vsega tega še poštenjak.

13. prizor.

Župan, Zajec.

Zajec. Oh, dobro došli, gospod župan! Ravno sem imel v mislih Vas in gospoda Lužarja, in kako lepo bi bilo, če bi mi vsi trije složno postopali in podpirali drug drugega, vsi za enega, eden za vse, hrbte skup in karé proti tujcu. Ni res?

Župan. Prav res, in jako ljubo mi bo, gospod tajnik, če poravnamo vso stvar mirnim potom.

Zajec. Popolnoma moje mnenje, in gospodu Lužarju sem že naznanil en pogoj, eno željo, ki je gotovo skromna, uslugo, ki sem je gotovo vreden.

Župan. Lužar je že govoril o tem. Žal, da ne odločujem samo jaz.

Zajec. Prisrčna hvala za to izjavo; tembolj se nadejam da mi izpolnite drugo željo. Če postanem namreč z Vašo pomočjo policijski komisar in se mi plača primerno zviša, se mi pač ne sme zameriti, da postanem nekoliko izbirčen in ne vzamem v zakon prvega dekleta, ki se mi posmeje.

Župan. Prav gotovo, gospod tajnik; Vi smete izbirati. Čemu se zametavati! Stanu primeren naj bo zakon, in če Vam morem storiti jaz kakšno uslugo, iz srca rad.

Zajec. Baš Vi, gospod župan, mi izkažete lahko največjo uslugo. (Ga prime z obema rokama za roko.) Ali hočete postati moj velečenjeni tast?

Župan. Jaz? Vaš tast? Kako? Kako to mislite?

Zajec. Kako to mislim? Vašo hčerko Emilijo snubim tu na tem mestu resnobno in slovesno.

Župan. Dragi gospod Zajec, saj še ne veste ne, če mara Emilija za Vas.

Zajec. To je moja skrb, gospod župan. Vi mi dajte njeno roko, srce si pridobim sam.

Župan. Tudi je Emilija že zaročena.

Zajec. Malenkost. Saj sami dobro veste, da je zaroka le formalnost, vpeljana od gospej-mater, ki komaj čakajo, da postanejo tašče.

Župan. Jaz ne vem, kaj bi rekel.

Zajec. Ali naj Vam jaz nekoliko pošepčem? Ali se ne spominjate več, kako je prišel dopoldne lajtnant Gušič mesto ogledovat, kako ste ga prikri-vali, dokler se je dalo, in kako ste naposled, da onega prikrijete, dali zapreti komisarja njegove ekscelence? Meni je krvavelo domoljubno srce, ko sem to gledal; a krotil sem se, češ, domačinom treba prizanašati, bratje so, ki bodo vrnili ljubav z ljubavjo. Ali naj se motim? Ali naj z bridkostjo spoznam, da brat nima srca za brata? — Dobrota je sirota; kaj ne, gospod župan? Sirota pa potrebuje varuha, in tega ji priskrbim jaz, varuha, ki jo bo brezobzirno branil in zastopal. Kot varuh te sirote Vas vprašam, ali se hočete ozreti nanjo ali ne. Aut — aut. Kakor je rimski poslanec začrtal okoli kralja Antioha v pesku krog in zahteval odgovora, preden prestopi kralj ta krog, tako Vas ne pustim jaz iz te sobe, dokler ne dobim natančnega odgovora.

Župan. Prečastiti gospod tajnik, jaz se moram vendar prej pomeniti s svojo hčerjo, pomeniti s svojo ženo.

Zajec. Čemu! Vi ste gospodar doma kakor jaz zdaj tukaj v tej sobi. Prosim Vas, da se tu na mestu in hitro odločite.

14. prizor.

Ema, prejšnja.

Ema (razburjena). O, o, o! Kje pa je Zajec? Kje pa je ta cigan? Kje je ta umazani pisarč?

Župan. Za božjo voljo, Ema, kaj počneš! Pomiri se!

Zajec (se umika). Prosim, milostiva gospa. —

Ema. Vun! Vun, pravim, iz sobe! Izpred mojih oči! Meni kaj takega! Tega ne prenesem, ne pre-trpim, ne prebolim.

Župan. Ema, Ema! pomiri se! Kaj boš naredila!

Ema. Kaj pa je meni naredil ta cigan? O, neveste našega rodu poročajo prošnje, infulirani prošnje, o!

Zajec. Prosim, gospa. —

Ema. Nobene besede! Vun, Vun!

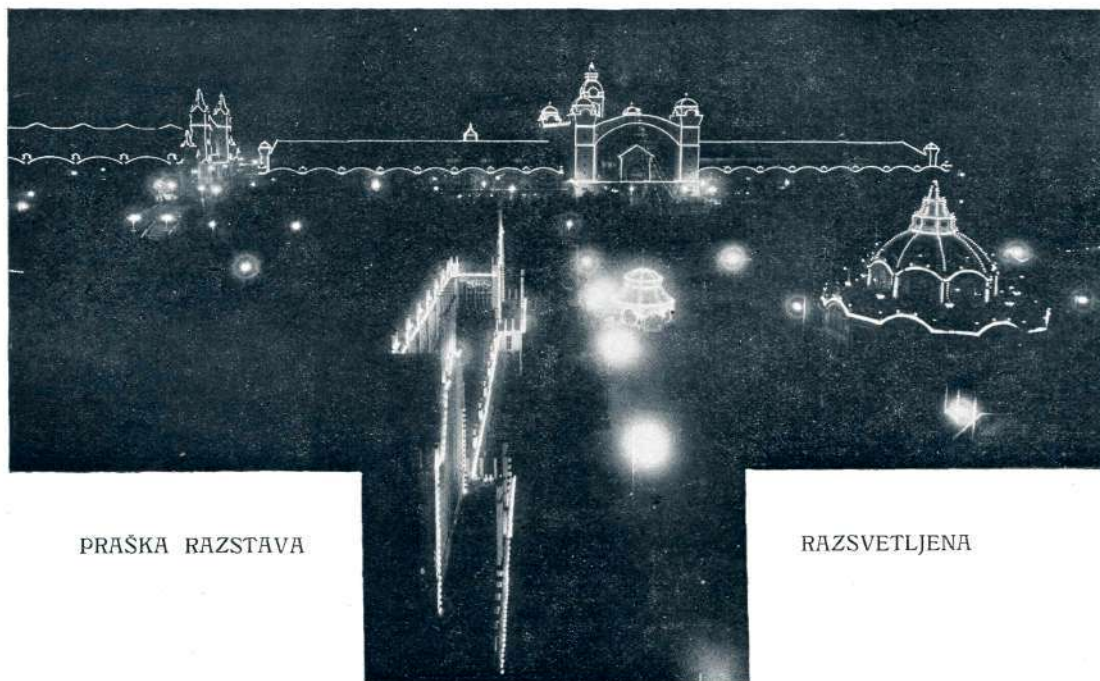
Zajec (se umika proti izhodu). Jaz protestiram, jaz protestiram.

Župan. Ema, v nesrečo nas boš pehnila.

Ema. Vun, vun! — Ta nesramnost, ta predrz-nost! Ta človek, ta individuum! Vun!

Zajec (med vrati). Prosim, gospa, jaz — (Ema zapre vrata za njim).

Ema. Oh, meni tako razžaljenje! To so prinesli v deželo ti Francozje s svojo liberté, égalité, fraterni-té. Mi enaki takim pisarčem, oh! (Išče stola in sede.) Jaz se tresem, jaz trepetam, jaz medlim. O, o, eau de Cologne! (Konec.)

PRAŠKA RAZSTAVA

RAZSVETLJENA

Dobrodušni ljudje.

Veseloigra v treh dejanjih. — Spisal dr. Fr. Detela.

Tretje dejanje.

Večer. Predsoba Brodnikove obednice. Na mizi gori par sveč, na klinih visi nekaj sukenj in klobukov, dve sablji in zraven županova preveza. Iz obednice se sliši v začetku trkanje s kozarci in smeh.

1. prizor.

Komisar, Zajec.

Komisar. Past je nastavljena, gospod tajnik. Pet vojakov je skritih v bližini. Kadar zavižgam, pridero z nasajenimi bajoneti. Zvršiti se mora vse tajno; tajnost je pogoj uspeha. Svetnik Lužar ne sluti še nič, kaj ga čaka; tako samozavestno se vede. Župan pa je užaljen, ker sem bil Vam izročil preiskavo; zato je tudi odložil prevezo, v nadi, da ga pozovem, naj si jo zopet opaše. Toda zmotil se je; odložil jo je trajno. Jaz moram nazaj k mizi, da me ne bodo pogrešili in da si napasem oči in srce nad prisiljeno veselostjo in ravnodušnostjo slavne družbe. Kadar se nam bo vzvidelo, zategnemo zanko.

Zajec. In potem, gospod komisar, ne boste pozabili mene.

Komisar. To se razume. Poskusite, kako se Vam poda županova preveza! (Odide v obednico.)

2. prizor.

Zajec.

Zajec (si opasuje prevezo). Imenitno se mi poda. Ne bi bil mislil. Obleka res naredi človeka. Za križec častne legije je pa tukaj prostor. — Ah, kako pijó in se vesele! Tukaj se pa zbira nevihta, in kmalu bo treščilo. Ne bodo se delali norca iz mene. — Ali je to kakšna sramota, če se hočem jaz oženiti! — Ah, to presenečenje! Kako me bodo prosili: Preljubi gospod Zajec, prečastiti gospod Zajec, pomagajte, bodite tako dobri! Jaz pa ne bom tako dober, in naj še tako zapeljivo zavije gospica Emilija svoje rjave oči. Jaz ne poznam nobenega ozira, ne na desno ne na levo, samo nase. Zdrav egoizem, edino prava politika. Ljudem prizanašati se ne izplača nikoli. Dosedaj sem bil idealist, odzdaj zanaprej realista.

3. prizor.

Brajdič, Zajec.

Brajdič (v kovaški obleki, pogleda plaho v sobo). Pst! Gospod župan! Povsod Vas iščem.

Zajec. Kaj želite?

Brajdič. Gušič naroča, naj Vam skrivaj povem, da bo on nocoj, ko udari ura v kapiteljski cerkvi enajst, napadel mesto.

Zajec. Kdo? Gušič?

Brajdič. Lajtnant Gušič.

Zajec. Napadel mesto?

Brajdič. Da, mesto.

Zajec. Katero mesto?

Brajdič. Katero mesto? Vaše mesto, Novo mesto.

Zajec. S čim napadel?

Brajdič. S čim? Najbrž s kamni in poleni. Lahko noč!

Zajec (za njim). Počakajte! Ali so Avstrijci tako blizu?

Brajdič. V Žunhovi hosti je graničarjev kakor hroščev, kadar je dobra letina. A ne pripovedujte nikomur! (Izgine.)

4. prizor.

Zajec.

Zajec (prestrašen.) Tega pa ni treba posebej naročati. — Oj ti preveza županova, kaj si mi vse zvedela! — Zdaj pa hitro v kraj (si jo odpaše) to pavje perje! — Torej nocoj že pridejo Avstrijci, nocoj že? Kaj nocoj! V dobre pol ure (gleda na uro). In ti Francozje, ti bahači nesramni se ustijo, da ostanejo vekomaj tu! — Samo da preslepe ubogega patriota. — Kaj hočem jaz storiti! Hm, kako je vroče! Ves se potim. — Pomiri se vendar, Zajec! Pogum, Zajec! Premisli trezno, kaj boš storil! Da, kaj boš storil! — Kot patriot bi moral stvar naznani komisarju. — Toda kaj ti je pa koristil doslej patriotizem? Nič, nič; vrag ga vzemi! In ta komisar! Hvalil me je, hvalil, drugega nič, nič. — Ali ima on sploh še pravico koga hvaliti? V pol ure je konec njegove slave; širokouste bahatosti pa še ni konec. O, mene pa res najde in zaloti sreča, kamor se obrnem. Komaj sem patriotično ovadil par svojih prijateljev, že se izkaže, da sem ravnal prav nespametno, da sem delal za druge, ne za sebe. In kar je izkazil patriot, mora sedaj v potu svojega obraza popravljati diplomat. Preklicati je treba, preklicati ovadbo, preklicati resnico; sicer gorje mojemu patriotizmu! Ah, ah, ah, preklicati in legati se! — Človek ne bi mislil, da je tako hudo, tako težko zlegati se. — In kaj poreče k temu patriot? — Kakšen

patriot pa? Saj se bo šele v pol ure odločilo, kateri patriotizem je pravi in edinozveličavni in kateri krivoverski. Ampak prefrigan patriot je ta naš župan in prefrigan diplomat oče Brodnik. V Mokronog se je peljal, po opravih; jutri se vrne in bo lepo zvedel, pri čem da je in katero zastavo treba razobesiti.

5. prizor.

Župan, Lužar, prejšnji.

Župan. Grozno je vroče.

Lužar. Mene kar duši.

Zajec. Komu pa ne bo vroče zraven tega Fouchejevega vohuna! Pošten človek sedi kakor na trnju v njegovi družbi. Jaz sem se izgubil.

Lužar. Zajec, kako pa ti govoriš! Proti meni si protestiral, ko sem mnogo lepše imenoval komisarja; sam pa izgovarjaš prav nemarno njegovo ime. Ali si ti volk v zajčjem kožuhu?

Zajec. Prej nisem poznal jaz tega človeka; a zdaj ga poznam. Nič prida ga ni. — Torej, gospod župan, da začnemo zopet, kjer smo končali: kako je? Jaz imam v rokah Vašo prostost, Vašo čast, Vaše življenje; toda domačinu jaz ne škodujem; to bi bilo nasprotno mojim načelom, mojemu značaju. Ali boste izpolnili mojo zahtevo? Kaj pravim „zahtevo“! Mojo željo, prošnjo, da postanem komisar.

Župan. Saj sem Vam že povedal, da ne zavisijo to samo od mene. In kar se tiče moje hčere —

Zajec. O tem, gospod župan, ne govorimo več. To zahtevo, da postanem Vaš zet, popustim, razen če bi me imela gospica Emilija posebno rada in bi ona ne odjenjala.

Lužar. Tega se ni bati. Ampak nekaj je moral kdo natvesti komisarju, da nas ogleduje kakor žandar tihotapce. Da bi bilo le že enkrat konec te večerje! A ni ga spraviti izza mize.

Župan. In tisto napivanje, ko mi je nocoj vsaka kaplja strup in tista hinavska radost in sladkobno besedičenje in zlobno hvalisanje našega patriotizma, tega jaz ne prenesem. Ni ga lopova nad farizeja.

Lužar. Vsak njegov pogled je sumničenje in preiskava. Kaj si mu ti ovadil, Zajec?

Zajec. Jaz? Kaj mu bom ovadil! To, kar je sam zvedel od drugod. Jaz sem ga slepil in varal, kolikor se je dalo, in če mu nisem še pregnal vsega suma, grem pa še nadenj. Tako ga bom nalezal, da bo pomnil, kdaj je bil v Novem mestu, in še svojim vnukom pripovedoval. Ampak če jaz drugim dobro storim, se spodobi, da se tudi drugi ozro name. — Gospod župan, če želite zabave, pojdite poslušat, kako bom jaz potegnil tega siromaka.

Lužar. Pojdita! Jaz ne grem. (Onadva odideta.) To je mučilnica, natezalnica. Enkrat vščipne komisar

župana, enkrat mene in opazuje, če je segel do živega, in se namuzava, če se zganeva. Da bi bil le že konec te sedmine!

6. prizor.

Emilija, Pepca (v domači obleki s taso in kozarci).

Emilija. Oh, ljuba Pepca, takšne žrtve jaz ne morem sprejeti od tebe, ne morem in ne smem sprejeti. Jaz moram rešiti svojega očeta, ne ti.

Pepca. Oh dragica, ne govorive o žrtvah. Zate bi bila žrtva ta zveza, zate, trojna žrtva. Pred vsem ti sama ne maraš za Zajca; potem je tvoja mama huda, če le v misel vzameš tega ženina, in tudi papa bi bil zelo nezadovoljen. Z menoj je drugače. Meni ne brani oče nič vzeti gospoda tajnika.

Lužar. Kaj! Tajnika vzeti? Ti? Ali se ti meša?

Pepca. Meni? Zakaj? Ali ni to dobra partija? Gospod Zajec je pameten, pohleven in dobrodušen mož, ves drugačen nego marsikateri drugi. Tako poslušnega soproga se ne dobi več; na rokah bo nosil svojo ženico.

Lužar. Ali ti je to resnica ali šala?

Pepca. Sveti zakon je tako resna stvar, da se ni šaliti z njim.

Lužar. In Zajca bi ti vzela?

Pepca. Če je očetu po volji in meni všeč, kdo bo branil!

Lužar. In razbobnati se bosta dela?

Pepca. To je sama formalnost; pravi zakon se sklene v cerkvi.

Lužar. In jaz se pridušim, da ne bo iz tega nič. Zajca vzeti, ko imam jaz že toliko časa tvojo besedo! To se pravi mene voditi za nos.

Emilija. Seveda to ne gre, ljuba Pepca, seveda ne gre. Oh, jaz nesrečnica!

Pepca. Kaj pa se ti tako razburjaš, če je meni gospod Zajec všeč! Kaj pa brigajo tebe zakonske stvari, ko si vendar sklenil obljubo vednega devištva!

Lužar. Ah, nikar ne zavijaj! Sama dobro veš, da so to le besede.

Pepca. Besede gori ali doli! Jaz te nočem odvrniti od tako bogoljubnega sklepa.

7. prizor.

Komisar, marki, Zajec, prejšnji.

Lužar (zgrabi Zajca za ramo). Ali ti res misliš vzeti Pepco za ženo? Govori! Jaz te ne izpustim.

Marki. Prosim, gospoda —

Lužar. Ne! jaz imam s tem poštenjakom tukaj opravka.

Komisar. Mi pa tudi gospod svétnik, in naša zadeva je važnejša.

Lužar. Važnejše od moje ni. Govori! Ali hočeš res vzeti Pepco?

Zajec. Še na misel mi ne pride.

Lužar. Tudi če bi hotela ona?

Zajec. Ubrani se je bom menda vendar.

Komisar. Pomislite, gospoda, da to ni pisarna za zakonske zadeve.

Emilija. Oh, srečna Pepca! Toda, gospod Zajec, zakaj pa hočete po vsej sili mene imeti?

Zajec. Jaz? Brez zamere, gospodična; niti ne maram za Vas.

Emilija. Oh, hvala Bogu! (Odhiti s Pepco skozi nasprotna vrata; za njima takoj Lužar.)

8. prizor.

Komisar, marki, Zajec.

Komisar. Hvala Bogu res, da so šli! Mi pa moramo govoriti o resnejših stvareh. Gospoda tajnika preiskava je dognala, da je bil oni Belokranjec res

FOT. ALTO HUBER

ROJSTNI DOM DR. MATIJE PRELOGA NA MUTI

ogleduh, avstrijski oficir. Celo ime se je zvedelo. Mestna policija ga je seveda ignorirala, ko je prišel, ignorirala, ko je odšel, in če ne bi bil hotel iti izlepa, bi ga bila morda odpravila z odgonom.

Zajec. Oprostite, gospod komisar, da popravim Vaše besede. Vsega tega ni dognala moja preiskava; to je postalo samo moje subjektivno mnenje, zelo subjektivno mnenje; zato sem tudi pristavljaj jaz vedno besedico „morda“ ali „morebiti“, jako važno besedico, odločilno besedico, ki se ne bi bila smela preslišati. Jaz sem namreč previden človek, in dokler ne vem natančno resnice, pristavljam vedno „morda, morebiti“. Če pa zapelje kakšnega neprevidnega človeka ta previdna besedica na krivo pot, to pravzaprav ni moja krivda. A kakor hitro spoznam jaz res-

nico, me ne udrži nobena sila, da je ne bi izpričal. To zahteva čast in poštenje.

Komisar. A kar ste Vi prej trdili, je popolnoma naravno in verjetno; kar pa pripovedujete sedaj, presega vse meje verjetnosti. Iz gole dobrodušnosti naj bi se bilo zgodilo to, kar se je pripetilo meni! Takšnih ljudi ni na tem svetu.

Zajec. Pri nas so se dobili.

Marki. Kdor je živel tod dalje časa, gospod komisar, temu se niti ta obžalovanja vredni dogodek ne bo zdel neverjeten. Ampak preiskave vodijo navadno predsodki, in marsikateri preiskovalni sodnik smatra za svojo častno zadevo zvrniti krivdo na tistega, ki mu pride v pest; prej je bila telesna natezalnica, ki je dokazovala krivice, sedaj duševna. Tako je tudi gospoda tajnika zapeljala gorečnost, ki je hotela na vsak način kaj važnega dognati. A če ste mu, gospod komisar, prej verjeli to, o čemer je sam dvomil, zakaj mu ne bi verjeli zdaj tega, o čemer je prepričan!

Komisar. Da bi bilo le količkaj verjetno!

Marki. Vsaka nova resnica se zdi neverjetna, kakor verjetna vsaka stara zmota.

Zajec. Zakaj niste bolj pazili, gospod komisar, na moj „morda“! Jaz sem rekel: Morda je bil to avstrijski ogleduh, morda častnik.

Komisar. Oh, morda! Kaj pa ni morda? Morda ste Vi tudi slepar.

Zajec. Morda pa ne.

Komisar. Vsak „morda“ se mora natančno preiskati; zakaj „morda“ je zavetje resnice in laži. A kako ste mogli imenovati lajtnanta Gušiča!

Zajec. Gospod komisar, jaz sem rekel, da je bil morda, morebiti lajtnant Gušič; zakaj lajtnanta Gušiča slučajno poznam; in lajtnant je lajtnantu podoban.

Marki. Jaz se čudim, gospod komisar, da ste izkazali na eni strani gospodu tajniku toliko zaupanja, na drugi pa kažete proti gospodu županu toliko nezaupljivost. Zakaj niste preiskali stvari sami?

Komisar. Princip, gospod marki, princip. Mi smo tukaj tujci, kakor pravi njegova ekscelenca, v manjšini: ne smemo si po nepotrebnem nakopavati sovraštva. Odiozne stvari, vse, kar zbuja jezo in zavist in sovraštvo, prepuščamo domačinom, ki naj se preganjajo in koljejo med seboj. Mi mirimo, kolikor je treba, da ne postane nobena stranka premočna, in plavamo kakor božja previdnost nad strankami, izmed katerih ima naposled vsaka rajša nas nego nasprotno domačo. To je skrivnost modrega vladanja.

Marki. Dobro načelo. A ga ne smete zatajiti v praksi. Morda bo zdaj najbolje ignorirati vso to sitno zadevo.

Komisar. Morda, morda. Tod je sploh vse morda, vse morda pošteno, morda dobro, morda pametno in lojalno. Toda kaj zdaj storiti!

Zajec. Ignorirati, kakor svetuje gospod marki.

Komisar. To ne gre. Jaz sem izrazil naravnost svoje nezaupanje gospodom. To mora užaliti poštenjaka, in čast mu veleva, da se pritoži.

Zajec. Nihče se ne bo pritožil. Jaz sem porok.

Komisar. Vašega poročstva imam zadosti. — Vi ste me opomnili, gospod marki, generala Massene. Moško in plemenito je bilo njegovo ravnanje.

9. prizor.

Župan, prejšnji.

Komisar. Ah, gospod župan, dovolite, da Vam izrečem najprej svoje priznanje za prekrasno razsvetljavo. Poročal bom na višje mesto, kako lojalno in patriotično je meščanstvo po zaslugi vrlega župana.

Župan. Hvala je nezaslužena, gospod komisar. Mi izpolnujemo samo svojo dolžnost.

Komisar (tajniku, ki se hoče odstraniti). Gospod tajnik, ostanite, prosim Vas; Vi ste pri našem razgovoru važna oseba.

Župan. Tako važna poleg vsega, kar se danes godi, da sem jaz že odložil župansko prevezo. Naj si jo opaše tajnik, ki mu Vi več zaupate.

10. prizor.

Lužar, prejšnji.

Lužar. Oprostite, gospodje, po mestu se čuti neko skrivnostno, sumno gibanje vojaštva. Tu in tam se zaleskeče kakor bajonet. Kakšnih deset bajonetov sem videl sam.

Komisar. Pet ste jih videli gospod svetnik, pet; ne več, ne manj. — To Vam takoj razložim. — Vi imate imenitnega tajnika. Poročal mi je on, da ste vi nalašč iz rok izpustili avstrijskega ogleduha.

Zajec. Gospoda, jaz tega nisem trdil naravnost, ampak vedno pristavljaj „morda, morda“. Zakaj bal sem se, da se zmotim.

Komisar. Zakaj pa motite potem druge!

Lužar. Tako je. Meni je pa trdil, da Vam prežene vsak sum, gospod komisar.

Komisar. Imenoval je celo lajtnanta Gušiča.

Lužar. Tega pa vendar ne.

Zajec. Morda, morda. Svojo zmoto sem vendar priznal in preklical.

Komisar. A s to zmoto ste zavedli oblastvo, komisarja, mene. Oprostite, gospodje, da sem vas imel na sumu.

Župan. Jako obžalujemo, gospod komisar; a videz Vas opravičuje, in zdaj naj bode stvar poravnana.

Komisar. Kriv je vsega tajnik.

Zajec. Morda, morda.

Komisar. On vas je sumničil po krivem.

Zajec. Morda, morda.

Komisar. Kaj se vam torej zdi? Kaj naj storimo s tem človekom?

Lužar. Prosim, gospod komisar, prizanesite mu. Morda, jaz pravim tudi morda, morda ga je zapeljal pregoreč patriotizem. On je velik patriot in je že kri prelival za svoj patriotizem.

Zajec. In jo bo morda še.

Komisar. Glejte, gospodje! jaz, ki sem hotel biti nocoj vaš sodnik in sem imel za izvršitev sodbe že pripravljene vojake — baš tiste, ki jih je videl gospod svetnik Lužar — jaz vas prosim opravičenja.

11. prizor.

Ema, prejšnji.

Ema. Nobenega opravičenja, gospod komisar, nobenega opravičenja. Kako bi se tudi moglo opravičiti, da nas puščate toliko časa same! Kadar hočete obravnavati, gospodje, uradne stvari, ne vabite nas! — Gospod marki, Vi ste ves večer raztreseni in dolgočasni kakor najslavnejši filozof, in o francoski galantnosti, gospod komisar, nismo dobili nocoj še nobene poskušnje. — Samo gospoda tajnika, tega lahko pogrešamo.

Zajec. Morda, morda, milostiva gospa.

Ema. Skrajno zoprn človek!

Komisar. Ne samo Vam, milostiva gospa, ampak nam vsem. Toda kar spoznamo mi moški po dolgih ovinkih, to pove gospem v trenutju fino čuvstvo; prirojeni takt.

Ema. Ljubezniv poklon, gospod komisar. (Zunaj par strelav, trobenje, bobnanje.)

Komisar. Ah, kaj pa to pomeni!

Lužar. Kakšen vrag pa je to? (Hite k oknu, oblačijo suknje, komisar in poveljnik si opasujeta sablje.)

12. prizor.

Emilija, Pepca (prva se oklene matere, druga Lužarja), prejšnji.

Emilija. Mama, mama!

Ema. Kakšen hrup je to! Škandalozno razbijanje! — Pepi, čemu pa si ti župan!

Lužar. Pusti me, Pepca, da grem gledat!

Zajec. Jaz pa vem, kaj je. Graničarji gredo. Živio!

13. prizor.

Gušič, Brajdič (oba v vojaški obleki), dva graničarja, prejšnji.

Gušič. Upor je zaman. Vdajte se!

Pepca. Joj, joj, kaj bo!

Lužar. Nič ne bo. Francozje bodo šli. Mi pa ostanemo.

Gušič. Brajdič, odvzemi sablji tema gospodoma! Klanjam se milostiva; pozdravljena, gospica Emilija!

Em a. Ah, gospod lajtnant Gušič! Pepi, gospod lajtnant Gušič! To iznenadenje! Toda ta hrup, ta hrup!

Marki (Brajdiču, ko mu je izročil odpasano sabljo in mu je ta vzel še uro). Oho, brate, jaz ti imam dati samo sabljo; a vzel si mi tudi uro.

Gušič. Takoj nazaj, Brajdič!

Brajdič. Prosim, gospod lajtnant, naj jo obdržim za spomin slavnega dne.

Gušič. Nazaj! (Brajdič ponudi uro markiju.)

Marki. Ta ni moja.

Komisar. Ah, moja je. Jaz jo vzamem z Vašim dovoljenjem zopet, gospod lajtnant. (Vzame uro.) Vojna je vojna, in sreča se vrti.

Gušič. Brajdič, še onemu gospodu uro nazaj! Kar hitro!

Brajdič. Lahko prisežem stokrat. —

Gušič. Nazaj! (Brajdič izvleče uro.)

Marki. Hvala, ta je moja. (Vzame uro.)

Lužar. Bog te živi, Gušič! Rešil si nas francoske môle.

Pepca (veselo). In zakonskih zadržkov, gospod lajtnant.

Župan. Popolnoma ste nas iznenadili.

Zajec. Jaz pa sem vedel vse. Živio, kdor je patriot!

Em a. Patriot! Neznosen patriot! Impertinenten patriot!

Zajec. Imenitno smo potegnili gospoda komisarja.

Komisar. Res, dobrodušni ljudje!

Grajski lipi.

Zložil Anton Medved.

Ob gradu se dvigaš stoletja že, lipa.
Pod tabo na klopi samotni posedam.
Zamika se duh in srce mi utripa,
ko davne podobe preteklosti gledam.

O koliko cvetov in listov je vesna
v teh vekih pripela na krono in veje,
in koliko listov ti zima je besna
odnesla čez travnike, njive in meje!

In kakor ti listi rodovi na gradi
v življenje so vstajali, padali v rake,
uživali čare življenske pomladi
in topo strmeli v jesenske oblake.

Zaplali so kresi. S poljubom, objemom
grajščaki so vzeli slovo od družine,
na vrancih rezgatnih z oklepom in šlemom
oddirjali v boj so na prag domovine.

In spet so prišli zmagoviti, ponosni,
naprtani s plenom od meje hrvaške;
hvaležni pogledi, od radosti rosni,
doma so pozdravljali sine junaške.

Po zraku je jasna odmevala pesen,
po flaku so vrancev kopita grmela.
O to je bil praznik častit in slovesen,
vsa srca so v blagem veselju kipela!

Obhajala zmago je zlata svoboda.
Krvavi so meči jo s trudom dosegli.
Pod senco je tvojo posedla gospoda,
in blagiči zali pri mizah so stregli.

In ti si jih gledala, lipa vonjiva,
te viteze krepke, te zorne mladenke
in kakor bi ž njimi se zlagala živa,
s šepetom si spremljala gorke pomenke.

In zdi se, da v listih še zdaj zgodovina
živi in glasi se kot pesen nagrobna.
O časi minljivi! Od luči spomina
ozarjena davnost, kako si čarobna!

Na skalnatem stolpu je kladivo tolklo
za urami ure in tolče še vedno
in kmalu in kmalu udari zamolklo
še tebi, o lipa — uro poslednjo.

